

“Flersprogethed” – hæmsko eller drivkraft for sproglæring?

Det har længe været til debat, hvorvidt “flersprogethed” forårsager forvirring hos de personer, der i det daglige møder to eller flere sprog. *Men kan dét at være “tosproget” virkelig være forbundet med en kognitiv belastning?* Ser vi nærmere på begrebet *tosproget*, og hvorvidt en person kan betegnes som sådan eller ej, synes denne debat temmelig farvet af sociokulturelle aspekter, og i visse tilfælde har betegnelsen mistet sin oprindelige betydning – dette vender jeg tilbage til; først vil jeg dykke ned i nogle barndomserindringer, som viser det stereotypiske syn på “tosprogede”. Som barn var det nemlig ikke ualmindeligt, at jeg blev mødt med bemærkninger som “Du snakker da godt dansk, du lyder ikke som en tosproget” eller “Du må da være forvirret med alle de sprog?”; *men hvorfor skulle jeg ikke være god til dansk, eller lyde som en dansker, for den sags skyld, og hvorfor skulle jeg dog være forvirret?* De kommentarer gav oprigtigt ikke mening for mig. Jeg mærkede ikke selv forskel på mine egne sproglige kompetencer i skolen sammenlignet med mine etsprogede klassekammeraters – hvis der endelig var forskel, var det snarere, at jeg fandt stort set alle skolefagene relativt set lettere end en stor del af de etsprogede majoritetsdanskere i klassen. Det var sågar således, at overvægten af de flersprogede i min klasse klarede sig signifikant bedre end de etsprogede i stort set alle fag. Jeg mindes dog også, at der pludselig opstod et skel imellem de flersprogede, som klarede sig godt, og de, som klarede sig knapt så godt, da vi kom til de lidt større klasser. Dette tænkte jeg dog ikke videre over, før jeg blev mere opmærksom på mediernes omtale af “tosprogede” som værende svage i skolen, ressourcekrævende og i yderste tilfælde

RAWAND SAMAL JALAL

Ph.d. i fremmedsprogstilignelse,
adjunktvikar læreruddannelsen
Københavns Professionshøjskole
RSJ@kp.dk

belastende for samfundet. Jeg fandt det yderst besynderligt. Jeg havde altid set flersprogethed som en ekstra dimension/kompetence (lidt som en slags superkraft), der havde en positiv effekt på ens faglige evner i skolen.

Mine ungdomsår gik således med, at jeg måtte lægge øre til den forholdsvis negative omtale, der var af tosprogede, og i øvrigt stadig er, vil jeg mene. Begrebet “tosproget” er historisk set blevet begrænset i dets betydning til at henvise til børn med minoritetssproglig baggrund – og associeres med integrationsudfordringer og ghetto-problemer; begrebet har bevæget sig fra dets bogstavelige betydning *at have to sprog* til at antyde en person, der bliver negativt påvirket og holdt nede af sin minoritetsbaggrund (Kristjánsdóttir & Timm 2007). Netop derfor fravælger jeg begrebet “tosproget”, når jeg omtaler personer med mere end et modersmål, og benytter “flersproget”, som jeg vil argumentere for, er mere neutralt, og tit mere præcist, da mange af disse personer ofte har flere sprog med hjemmefra. Men for lige at knytte en kommentar til spørgsmålet *Hvornår kan en person betegnes to-/flersproget?* vil det gængse og officielle svar være: Når en person har et andet modersmål end dansk.

Synet på flersprogethed til genmæle

Ud over at medierne og herunder politikerne har været gode til at promovere et knapt så rosenrødt syn på “tosprogede”, har PISA-undersøgelser og sammenligning af elevers resultater fra afgangsprøverne bekræftet, at majoriteten af “tosprogede” faktisk klarer sig dårligere på mange parametre, og i særdeleshed i faget engelsk (Holmen 2015).

Men kan det virkelig være rigtigt, at flertallet af “tosprogede” klarer sig dårligere i skolen, ganske enkelt fordi de er “tosprogede”? Kan der muligvis antydes en snert af selvopfyldende profeti hos de “tosprogede”, grundet det syn, der er på dem?

For mig gav det i al fald ikke mening, og denne “meningsløshed” blev den største motivationsfaktor og springbræt for min forskningskarriere. Hvorfor skulle en person, der kan flere sprog, ikke kunne præstere lige så godt som én, der kun kan ét sprog? Da jeg dykkede ned i denne problematik, fandt jeg, at et utal af internationale forskningsstudier understøttede min hypotese, nemlig: at to-/flersprogethed har en positiv effekt på såvel flersprogedes generelle kognitive formåen som på deres kundskaber i et tredjesprog. Dog forudsat, de flersprogede har tilegnet sig solide kompetencer både i deres modersmål og deres andetsprog (Cummins 2000), og ifølge

nogle, at de flersprogede har læsekundskaber i deres modersmål (Thomas 1988; Sanz 2000), før variabelen flersprogethed har en gavnlige effekt på de pågældendes kognitive udvikling.

Hvorfor er det så, at billedet ser komplet anderledes ud, hvad angår flersprogethed og dens association med overlegen kognition og fortrinlige præstationer i tredjesproget i Danmark? Mit ph.d.-projekt (Jalal 2019) bekræftede netop, at flersprogede klarer sig signifikant dårligere i engelsk (deres tredjesprog) sammenlignet med etsprogede majoritetsdanskere engelsk som deres andetsprog. Ifølge nogle forskere (Cummins 2000; Holmen 2015) spiller den sociale status af den to-/flersprogedes modersmål en væsentlig rolle i forhold til, om personen kan drage fordel af sin flersprogethed. Angiveligt vil det andet sprog, de flersprogede tilegner sig, blive "tilføjet" til deres sproglige repertoire, hvis bare deres modersmål har socialværdi i det givne samfund, og de flersprogede vil her opleve flersprogetheden som en gevinst i forhold til kognition og sprogtilegnelse; omvendt vil de flersprogede gradvist erstatte deres modersmål med deres andetsprog, hvis modersmålet har lavstatus i samfundet, og flersprogetheden vil have negative konsekvenser for de pågældendes kognitive udvikling og sproglæring (Cummins 2000; Holmen 2015).

Kunne man forestille sig, at to-/flersprogede i Danmark klarer sig så dårligt grundet den måde, deres modersmål bliver anskuet? – især hvis det er tale om ikke-vestlige sprog? Det er ingen hemmelighed, at der eksisterer en stærkt hierarkisk opdeling af de mange sprog, der findes i Danmark. Med dansk og engelsk i toppen er der langt ned til sprog som bl.a. kurdisk, tyrkisk og arabisk, som placerer sig solidt i bunden sammen med alle de andre indvandrers-/immigrantsprog. Ikke alene kan der argumenteres for, at disse sprog ikke har social værdi i Danmark, men dertil skal føjes, at regeringen for nogle år tilbage besluttede at stryge modersmålsundervisning i samtlige indvandrers-/immigrantsprog – hvis ikke det er direkte diskrimination af disse sprog samt individerne, som taler dem, så ved jeg snart ikke.

Jeg er ærligt talt forundret over, vi ikke er kommet længere anno 2022. Med så globaliseret en verden og multikulturelt et Danmark – hvorfor er det så, at vi hænger fast i de gamle mønstre med de samme fremmedsprog "engelsk, tysk og fransk" som værende blandt de få prestigefyldte sprog i landet? Og blandt de få sprog, der bliver tilbudt i den danske folkeskole – hvilket netop viser, at sprogvælg ikke følger samfundsudviklingen. Hvordan kan man stadig den dag i dag betragte arabisk som et indvandrersprog, når det tales af millioner af mennesker verden over – herunder også nogle af verdens rigeste. Vi må erkende, at vores syn på de forskellige sprog og på menneskerne

“bag” dem har langt større konsekvenser, end vi umiddelbart tror. Gad vide, hvornår vi kan bryde denne onde cirkel og derved vende *flersprogethed* til en ressource i vores samfund?

Jeg har selv i en relativt tidlig alder haft en større metabevindst-hed omkring min egen “flersprogethed” og dens effekt på mine skolekompetencer: Jeg voksede op i et hjem, hvor jeg helt naturligt skiftede imellem at tale irakisk-kurdisk med mine forældre og dansk med mine brødre. Jeg var ikke synderligt motiveret for at forbedre mine kurdisk-kompetencer som barn, da mine forældre foreslog, at jeg deltog i modersmålsundervisning på den lokale folkeskole – for *hvad skulle jeg dog med kurdisk, når det var her i Danmark, jeg levede, og det var dansk, der var vigtigst for mig?* Mine forældre insisterede på, at det var en gave at kunne flere sprog, især ens modersmål. Jeg endte dog med at nyde modersmålsundervisningen. Dét faktum, at jeg tilegnede mig irakisk-kurdiske skrivekompetencer – og i det hele taget blev bedre til mit modersmål – viste sig senere at være en kæmpe force i alle andre sprogfag og ikke mindst en motivationsfaktor for sprog-læring. Jeg kan den dag i dag skrive en del sprog på mit CV.

Man kan naturligvis undre sig over, *hvad det vil sige at have kund-skaber i et sprog*. En del har måske erfaret, at man fx synes, man for-står et sprog forholdsvis godt, men når man skal tale det, svigter ens sproglige kompetencer pludselig. Eksempelvis forstår de fleste dan-skere norsk og svensk på et nogenlunde niveau, både i tale og skrift, men når det kommer til selv at skulle tale og skrive på det, vil vi må-ske ikke være nær så kompetente? Det giver også god mening, kigger man på forskningslitteraturen inden for området. Der er nemlig evi-dens for, at dét at producere (tale og skrive) er kommunikative kom-petencer, som er kognitivt mere krævende end forståelse i tale og på skrift (Swain 1995).

Det bringer mig tilbage til spørgsmålet om, *hvornår man så kan sige, man kan et sprog. Hvor god skal man være til de forskellige dimensioner af sproget?*

Personligt vil jeg mene, at det er tilfældet, når man har tilegnet sig en væsentlig del kompetencer i sproget, og at man som et mini-mum kan tale det og helst også kunne skrive på det – og igen kan det diskuteres, hvor god man skal være til disse to kommunikative færdigheder.

Hvornår kan man så betegne folk som to-/flersprogede? Og kan vi kategorisere Danmark som værende et flersproget land? For hvad vil det sige, at et samfund er flersproget? Engelsk bliver i den danske folkeskoles curriculum betegnet som et “fremmedsprog”, men kan

det efterhånden ikke anskues som et “andetsprog”, givet den tidlige eksponering – både i privat- og skoleregi?

Én ting er i hvert fald sikkert: De fleste nu om dage har kendskab til mere end ét sprog allerede fra en tidlig alder – og betegnelsen “etsproget” vil efterhånden kun være gældende for en ganske lille del af befolkningen.

Litteratur

- Cummins, J. (2000). Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire. *Bilingual Research Journal*, 25 (3), 405-412.
- Daryai-Hansen, P. (2011). Modersmaal er vort hjertesprog. Indvandrersprogenes repræsentation i Danmark. I: Holmen, A., Söderberg Arnfast, J. & Steensig, J. (red.), *Tosprogethed i Danmark 1985-2010* (s. 10-25). København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Holmen, A. (2015). Sproglig diversitet blandt eleverne i grundskolen – fra problem til potentiale. I: Byram, M. m.fl. (red.), *Sprogfag i forandring* (s. 23-54). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jalal, R. S. (2019). *Plurilingual students' English proficiency: A study of Danish elementary school students' L3 proficiency*. København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Kristjánsdóttir, B. & Timm, L. (2007). *Tvetunget uddannelsespolitik. Dokumentation af etnisk ulighed i folkeskolen*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Sanz, C. (2000). Bilingual education enhances third language acquisition: Evidence from Catalonia. *Applied Psycholinguistics*, 21 (1), 23-44.
- Swain, M. (1995). Three functions of output in second language learning. I Cook, G. & Seidlhofer, B. (red.), *Principles and practice in applied linguistics* (s. 125-144). Oxford: Oxford University Press.
- Thomas, J. (1988). The role played by metalinguistic awareness in second and third language learning. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 9 (3), 235-246.